

Եկել համար պարզ, անշուք գրասեղանի
մը առջև շարունակելու համար սկսեալ
գործը, յառաջ տարուած հարցին լուծու
մը:

Արքայի տառապանքներուն, դժբաղ-
դութիւններուն ու թշուառութիւններուն
մէջ իրաւ որ պէտք է խոստովանինք թէ
բաղդաւոր ազգ մըն ենք. աւեր համար
ար Պօղոս փաշայի նման արեանկիւղներ ու
նեանալու յաղորդած ենք, արժանաւայելի
լրջութեամբ, պատկառելի Թաւրմուշ մը
կայացնել յաղորդիչնուս համար մեր պարզ
վճիռ ու արեւուն նման պայծառ չափաւոր
պահանջութիւններն եւրոպական դահլ՛ճներուն
առջեւ, որոնք Պօղոս փաշա նուպարի
ծանրախոս, խոհուն ու բարձր կրթու-
թեամբն ու զաստիարակութեամբն հան-
րածանօթի դէմքին առջեւ պատկառանքով
կ'վերահերթուին ու սիրայօժար մտիկ կ'ը-
նեն աւոր պարզած ժրգիւրները:

Հայ ազգը պիտի գիտեա՞յ, ճանչնա՞յ իր
արժեանաւոր մէջ զաւելին յարգը, պիտի
կրեա՞յ, այդ հազուագիւտ անձնաւորու-
թեան բարձր հեղինակութեան օղակ իւր
նարհիլ, ի՞նչ պարտաւորեալ մէջ ալ ուր
գտնուի ապագային մէջ. . .

Ահա մտադրութիւն պատճառող չափափութիւն, շատ կարեւոր, շատ նուրբ կէտ մը որ այժմէն պէտք է մեր մտածումներուն ու մտահոգութեան առարկայ ընենք. չտարուելու համար ոճէ հոսանքէ, չգտնուելու համար այնպիսի զրոյթեան մը վէջը որ անպատճառօրէն բլլայ մեզի համար լայն օտարներու ու յայտ մեզի հայրերու:

በኢሳይያስ ስም ነግሰት የሆነው ሁለተኛው

b1)

ՄԵՐ ԳՐԶԻ ՀԵՐՈՄՆԵՐԸ

Գրեթու Գիւտին Առթիւ

Գրեթե Գիւտի 1500 ամեակին և Տրպազորեթեան 400 ամեակին ի պատիւ տոնող յորեմեանական համագգային հանդէսերուն առթիւ, ընդհանուր Հայրեթեան մէջ կը շնչատէր սա պարագան մասնաւորապէս թէ՛ գրեթե գիւտով գրականութիւնը մեր ազգային կեանքի զարթօնքն ու ինքնագիտակցութիւնն ըստեղծեց ու ավարտեց, և Գրեթե Գիւտի ու Տպագրութեան Տունը մեր Քաղաքայրութեան Տօնն է՝

Ու ամէն Հայու յիթուները օրհնե-
ցին ու գովաբանեցին՝ յետէ 1500 ամառ-
վը առաջ հայրենի գիւղերն հնարող Սահակն
ու Մեսրոպը, 400 տարի՝ առաջ հայ ար-
պագորութեան հիմը դնելու վեհ գործին
պատուաբեր քաջութիւնը ունեցող Մե-
ղապարտ Յակոբը, ե քողով անտէք՝ որի ք-
գիւղի ու գրականութեան անխնայ ու օճ.
նեաւ մշակները հանդիսացան...

Այդ համարանքի գոյցը, որ վերջերս
ուզեց արտայայտել Հայութիւնը՝ Լեւո-
նտէն Վոսթր, Էլմիանէն Վենետիկ
Կովկասէն Պարսկաստան, ու Եւրոպայէն
Լմերիկա, երախտագիտական պարտք էր
է. որ պէտք չէ սահմանափակուի միայն
կրթական ֆոնտի մը երկուեքով, այլ այս
Համազգային Տօնը պէտք է նախակիցը
լլայ գրական վերածնունդի լուսն շար-
ժումին, երկնալու համար «մեր գրակա-
նութիւնը»...

Քանի որ ազգ մը Գիր ու Գրականութիւնով կրնայ գոյութիւն ունենայ, ուրեմն զիրտնանք պահպանել զայն, և աղբէն մեզի համար տաղանջը, հանձարն ու կարողութիւնը չէ որ կը պակսի, այլ՝ մեզի համար անըզամտարեք չկամութենէն ու անտարբերութենէն է:

117 անհրաժեշտ պահանջին քառացույց
 տալու դերն ստանձնող Հայ Հրատառակ-
 չափաներ հակառակ շողշողուն հեռապատկեր-
 ներու և յոթերու, իր երկուսնին մէջ վի-
 ժեցան այնքան անպատուաբեր վիժուով
 որ...

Հրատարակչականէն զատ չունեցանք
լուրջ ու անաչառ հրատարակիչներ, ո-
րոնք վարձատրէին Հայ Հեղինակը իր ար-
ժանիքին համեմատ :

Ու հագրւե մէկ քանի բախտաւորներ,
արտաշաճմանի ու գաւառի մէջ, բախտը
ունեցան երկար տարիներու զրկանքներէ
ու յուսախաբանութիւններէ վերջ իրենց եր-
կերը տպագրութեւ տեսնելու, և կամ վար-
ձաւորութեւ քրիթ չստ զվարճութիւն մը

Բայց այս բոլորը, չառ հեռի են ապ-
րեցնելու համար գրականութիւն մը, որ
կարենայ մեր Յեղիւն գոյութեան ազդեակն
ըլլալ:

Ապրողները զիրենք քաջալերող, գր-
նահատող ու վարձատրողները չունեցան,
և միտածները՝ զիրենք ինչո՞ղ են...

Զօգաւեանի նամակսն Քուչակ նա-
ղաշ Յովնանին եւ Յովնանին Յովնա-
նանեան նկարիչը ու Հայ Էջըր երկերը
մեծ հպարտութիւնով կարդացնէք ու
ձեռնարկին վստօթիւնը չստեղծ
վանեցան Պարոնեանի ամբողջական գոր-
ծերու հրատարակութիւնը եւ այլ օրինակ
քաւի մը ձեռնարկներէ զատ միտածնե-
րն իշխանարկ վերադասեցնող ընդհանուր
յանքեր ու ճիգեր չեղան...

Պոսայ մէջ Դիրի ու Դրականութեան
ի պատիւ. սարքուած հանդէսներու նկա-
րագրութիւնը՝ խորհել կուտայ ինձ որ՝
այդ գրականութեան համար խանդավա-
ռւեաղ ժողովուրդը արդեօք պիտի գիտ-
նայ՝ քաջակերել ակէ վերել Դիրի ու Դը-
րականութիւնը:

Ու գիպւածով, Պոլսական թերթե-
րու յօրհանի նկարագրութիւններու ըն-
թերցումէն վերջ, 1899ի Անաիտի մէջ,
հայ մեծանուն գրագէտ Արշակ Զօպան-
եանի Տիգրան Երկաթի մասուն առթիւ
գրած յօդւածին մէջ ուշադրութիւնս կը
գրաւեն ու ակամայ կը ստիպուիմ ըն-
թերցումս ընդհատել սա տողերուն հա-
մար։ —

... Որոհեց զործը հայերէնի թարգմանել ու հատորի մէջ ամփոփելը մեր ամենէն սրբազան պարտքերէն մէկը պիտի ըլլայ)...

Արդեօք պիտի ըլլա՞յ «մեր ամենէն արքազանս պարտաբէրէն մէկը», ապրող գրական մշակները քաջախիբիկ գիտնալ և մեր մեռած գրագէտներուն արժէքաւոր երկերը բարձրած, ու հաս հոն տարաըզ-նուած, ձեռագիրները լոյս աշխարհ բերել, ի պատիւ մեր Յիգիւն ու Գրականութեան, ի յարգանս գրչի այդ պատուական հե-րունքուն...

ጥ . ሲጾሰፍቲህ

ցեղային յատկանիշը և մաքուր ու սզնիւ
նկարագիրը...

Արտասահմանէն վերջ, այն դեցազ-
նական շարժումը, որ սկսած է Թրքահայ
կեանքին մէջ, Պօլէն իզմիր, Երուսաղէ-
մէն Վասպուրական, նուիրական դեր մը
կատարելու կ'աշխատէ ունեցաւ. այդ՝ այն
փրկարար ու վսեմ շարժումին չ'որհիւ է,
որ Թրքահայր օտարացումը, խրթացու-
մը, ալտազադիթի, կ'օնափոխւէ ինքն ու
քանդող և կործանող անմարանութիւն-
ներուն առջև կանգ առաւ, իր առջև պար-
զուած տեսաւ ապագայի հսկայ շարիքը,
ու այդ շարիքէն սարսուռաց, ու իր վրայ
անդրադառնալ փորձեց, ուզեց թուր
կանգնել, ազէտին զիմազրուելու համար
կնքաւժողութիւն մը ու ընդվզումի ճիգեր մը
ըրաւ. քանց իր տանջազրուող եղբոր
ձեռք կարկռուել... Յեղին ապրելու տեն
լըն էր որ պոսթկաց, և ծնալ յ'դափ-
խու թիւերը...

Պոլսոյ մէջ՝ Գ. Օտեան, Ն. Ռուսի
նեան, Կ. Իւթիւնեան, Կ. Փանոսեան
Յ. Սվանեան, Յ. Պարոնեան, Տիկին Ս.
Սիւսար Տերնց, Խորէն Նարպէյ, Մ.
Արազ, Ե. Տէմիրճիպ-չեան, Ռ. Պէրպէր
եան և վերածնունդի այդ շրջանին բոլոր
համակրելի ղեմերը իզմիրի մէջ՝ Մ. Մա-
մուրեան Գ. Չիլիկերեան, Գ. Կոստան
զեան, Մ. Նուպարեան և ուրիշներ,
Վասպուրականի Գ. Եպսկ. Սրուանձ
տեանցն ու Հայրիկը, և բոլոր անանուշ
ղէ/բերը հնչեցուցին Չարթօնքի Երզը.
Հուսոյ երգը, Աշխատանքի Երգը. Պարտա-
կանութեան Երգը, ու իրենք ալ իրենց
աչքերը փակեցին վտանգին դիմաց. պատ-
նէլէն վրայ...

Ու օրըստօրէն աճող այդ մեծ շարժու-
մը ստիպուեցաւ կասիլ 1895ին, երբ հա-
լածանքը խտացաւ գրչի զինուորներուն
հանդէպ, անոնց խմբակները սկսեցին
ցրուել արտասահման ապաստանի հոն
փոխադրելով ու հոն շարունակել ճգնելով
նաեւ Հայ Վերածնունդի սուրբ Գործը.

«Հայրենիք» ի խմբակը ստիպուած ցըր-
ուեցաւ. Ա. Զօպանեան՝ Փարիզ, Ե. Օտ-
եան ու ուրիշներ Աթէնք, մեր սիրելի
Արփիար Արփիարեանը և մտաւորական
ղեմերէն շատերը հազիւ հազ լաղղեցոյն
ճաղպորի Համախ սեւ արձանակներ...
կարմիր թաթերէն

Շատերը մեռան օտար երկինքներ-
տակ, մեր աչքերէն հեռու, շատեր, հո-
մեր ծոցին մէջ, ու չկրցանք մեր երախ
տագիտական պարտքը գէթ կատարել՝ ա-
նոնց հողակոյտներուն վրայ քանի մը կա-
թիլ արցունք թափելով, անոնց յիշատակը
յարգած ըլլալու համար:

Ու շուտ մոռցուեցաւ Տիգրան Երկա-
թը, արմաշական Գ. Շահինեանը Գ. Ան-
դրէասեանը, Շաքարը, Ա. Արփիար-
եանը բանաստեղծ Մ. Մեծարեան
ըը, Տիկին Մ. Սվանեանը, Ե. Տէմիր-
ճիպչեանը, ու սիրելի Ա. Շաքիանը...

Կարծեմ, տօնական սա խանդավա-
ռութիւնէն վերջ երբ այդ առիթով քիչ
մը հատկցանք Գրիի ու Գրականութեան
չինարար ու էական գերը, ամենայա-
նաթիւն է անդրադառնալու մե-
ր խնկելի

ու պաշտելի ղեմերուն վրայ, որոնցմով
մենք այսօր կրնա՞ք հպարտանալ,
Ժամանակն է, պէտք է թթվենք Գրի
ու Գրականութեան հանդէպ մեր ունեցած
չուկայիկ ու գոհելի վերաբերումը, ու
աշխատել Գրիի, գնահատել և վար-
ձատրել զայն, ու գիտնա՞ք հետաքրք-
րութիւն իբր հայ, մեր անցեալով...
Գ. ԱՐՏԱՇԷՍ

Ազգասիրն Աւօրուհի

Հոգիսիրտեան վարժարանի Տնօրինու-
թիւնը խորին շնորհակալութեամբ կը յայտ-
նէ որ Ազգասիրայ Տիկին Մ. Ղ. Եսայ-
եան իր ծառօթ բարեսիրութեամբ և ա-
ռասաձեռնութեամբ խիստ գեղեցիկ և
թանկագին դաշնակ մը նուիրած է նոյն
վարժարանին: Կը տեղեկանանք որ Ազգ-
Տիկինը խոստացած է նաեւ գեղեցիկ առ-
ժափով մը նուիրել Ս. Ստեփաննոս եկե-
ղեցոյն:

—Ինչկ Պայրամի տունն առթիւ Առաջ-
նորդ Ս. Հայրը ընկերակցութեամբ Քաղ-
ժողովոյ տոնեակցեալ Տիրան էֆ. Այնա-
նի և Մէճիւրը Խաթիբի անդամ Միսաք էֆ.
Մօրուքեանի պաշտօնական այցելութիւն
առաւ Վսեմ. Կուսակալ պէյին. Գոմա-
նան փաշային, Ժանտարմաներու հրամա-
նատարին, Ոստիկանապետին, Քաղաքա-
պետին, Տէֆթէրտար և Մէքթուպի պէյե-
րու:

—Գարաթաշի Աշխատասիրաց Ընկե-
րութիւնը հրապարակաւ կուգայ իր շնոր-
հակալութիւնները յայտնել Ազգ. Այրի Տիկ-
նի. Մ. Պայեօզեանի որ վեհանձնութիւնն
ունեցած է Մանկապարտէզի կիսաւարտ-
բակի լրացնել իր անձնական ծախսով, նը-
մանապէս Մ. Գօզուչեան էֆ. ի որ նոյն-
պէս ազնուութիւնն ունեցած է Մանկա-
պարտէզի վանդակապետը իր անձնապա-
նէն շինել տալ, այս առթիւ Աշխատասի-
րաց Տիկնանց Ընկերութիւնն որ ինչաւ
Մանկապարտէզի խնամակալութիւնն կը
յանձնաձէ իր ջերմ շնորհակալութիւնները
կ'յայտնէ, Գարաթաշի Քաղ. Խորհրդար-
միշտ ձեռնտու կ'գտնուի իր ծանր գոր-
ծին ու կ'աւտարէ Մանկապարտէզի թե-
րիներն հեռուհեռ լրացնելու:

ՄԵՐ ԳՐԶԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

Ք.

Գրքուր Գիտին Ասորի

Այն ատեն՝ երբ Թուրքիան կ'ապրէր
Երկրագնան բարենիւն սփռած արհաւիրքի
սուգի, ու սեղի օրերը, ցեղային գոյու-
թեան ու անոր ազգակներուն մասին անդ-
րադառնալը, խօսիլն ու գրելը ոճիր մը կը
համարուէր, Գրիի ու Գրականութիւնը
Թրքահայ շուկայիկ ժողովուրդին համար
ամէնէն շատ արհամարհուած, ծաղրուած
ու քննադատուածներէն էր. անոնք որ
Գրի ու Գրականութիւնով կը հետաքր-
քուէին, կը զրարուէին ու կ'անձնագոհ
ուէին, ատենք ծաղր ու ծանակ ըլլալէ,
քննադատուելէ ու անարգուելէ զատ ոչ
մէկ կերպ վարմունքի կ'արժանանային:

Այդ անկապտու ու անախանձելի օ-
րերուն, երբ բռնապետական աճ ու սար-
սափներուն մղձաւանջը մշտապատրաստ
էր մտաւորականին գլխուն վրայ, և ժո-
ղովուրդը նեթական ու բարոյական ան-
տարբեր, չհետաքրքրուող ու արհամար-
հատ զիրք մը կը բռնէր անոր հանդէպ,
հերոսական շարժում մըն էր ընթացքը ժո-
ղովուրդի այն գաւակներուն, որոնք ըն-
ջելով ու քանդելով դարաւոր նախապա-
շարունի նիւթած մտքերը, ասպարէզ իջնա-
Գրիի ու Գրականութեան զենքերով տա-
րածելու համար լոյսը մեր բորբոսած,
մգրտած հասարակական խաւերուն մէջ...

Գրչի այդ խոնարհ ու զրկուած մշակ
ները գրչի հերոսներ կոչուս, թերեւ շատ
ծիճագելի երևար այն շրջանին, երբ ժո-
ղովուրդը հերոսութիւնը միմիայն աշխար-
հակալուեւ ձգտում ունեցողին, և երկու
բանակներ իրար դէմ հանելով մարդկային
արիւններ թափուելու պատճառ եղողին
մէջ տեսնելու միամտութիւնը ունէր...
բայց այսօր իրաւունք ունինք մենք իս-
կական հերոսները գաւառիկ միայն անոնք,
որոնք աշխատած են Յեղի մը գոյութեան
ամենագլխաւոր ու էական ազգակին հա-
մար, Գրիի ու Գրականութեան համար:

Գրի ու Գրականութեան լոյս ուղիւ
նիին տակ միայն ցեղ մը կրնայ իր գոյու-
թեան ծառը ապրեցնել ու պաշտպանել,
զօրացնելով անոր մէջ իր ուրոյն բնորոշ